

Reizen binnen enge grenzen

ER is de laatste weken een verontrusting in den lande gewekt, doordat de staatssecretaris van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen aan een van onze jonge schrijvers een reisbeurs toekende op grond van een door deze auteur geschreven novelle en die beurs de volgende dag terugnam. Het is een verontrusting, waarin wij delen.

Wat is er gebeurd? De staatssecretaris had een aantal reisbeurzen ter beschikking gesteld voor talentvolle schrijvers. Zij konden ernaar dingen door inzending van een novelle. Een jury, door de staatssecretaris benoemd, moest over de inzendingen advies uitbrengen.

Het uitloven van reisbeurzen heeft algemene instemming gevonden. Voor ieder geestelijk levend mens is het van belang door reizen zijn blik te verbreden. Voor de meeste kunstenaars is dat wel in het bijzonder het geval. Kan men zich het werk van Van Schendel, van Marsman, van Couperus denken zonder het reizen? Heeft Aart van der Leeuw zijn twee beste romans niet geschreven na zijn Italiaanse reis? Over de schilders spreek ik niet eens! En nu denke men zich de situatie in van de jonge schrijver, die ongeveer 25 à 30 jaar is. Oorlog, bezetting en na-oorlogse moeilijkheden maakten hem het reizen onmogelijk. Hij voelde zich opgesloten, benauwd, geremd in de ontplooiing van zijn aanleg. Schreef de letterkundige redacteur van De Nieuwe Rotterdamse Courant onlangs niet, dat veel van het naargeestig karakter, dat men dikwijls het werk van de jongeren toeschrijft, te verklaren valt uit hun gevoel van benauwenis, dat weggenomen zou kunnen worden als zij meer van de wereld konden zien! Het is immers al zo dikwijls gebleken, en niet alleen in Goethe's geval, dat een reis innerlijk van ingrijpende betekenis werd.

De jury droeg o.a. de jonge schrijver Van 't Reve voor op grond van zijn novelle *Melancholia*. Dat hij een talentvolle auteur is wordt na zijn boeken „Avonden” en „De Ondergang van de familie Boskowitz” niet betwist. Het laatste werk werd o.a. geprezen in het r.k. maandblad *Kultuurleven* van Mei j.l. Dat zijn werk naargeestig kan zijn, is eveneens gebleken. Reden te meer om hem te laten reizen.

De staatssecretaris heeft anders geoordeeld. Hij draagt mede verantwoordelijkheid voor de geestelijke volksgezondheid. En wij zullen de laatste zijn om literatuur en geestelijk leven te scheiden. Maar dat betekent ook, dat men heel voorzichtig dient te zijn, zowel met het geven

als met het weigeren van een prijs. Een voorzichtigheid die geboden wordt door de geestelijke volksgezondheid zelf uit wier naam men óók handelt. De gevaren liggen bij de hand: laten wij niet voor geestelijk gezond gelden wat alleen in de kring van onze geestverwanten zo genoemd wordt? Houden wij voldoende rekening met de in geestelijk opzicht zo gevarieerd samengestelde Nederlandse bevolking? Zo ja, dan valt er eventueel toch nog een prijs te weigeren. Maar dan moet de auteur het wel héél erg hebben gemaakt, zo, dat het de regering onmogelijk is hem te laten reizen en zij mag verwachten dat haar besluit in ruime kring gebillijkt wordt.

Moeten wij nu menen, dat dit geval zich thans heeft voorgedaan? De feiten wijzen voorlopig in een andere richting. We mogen aannemen, dat de jury veelzijdig samengesteld was en ook in geestelijk opzicht de verscheidenheid van denkwijzen vertegenwoordigde, waarvoor literatuur en geestelijk leven innig samengaan. De leden hebben desondanks het werk van Van 't Reve de prijs waardig gekeurd waarom men, ook zonder de novelle gelezen te hebben, vertrouwen mag dat de auteur niet over de schreef is gegaan. Ging de Heer Cals er eerst mee accoord? De geschiedenis van het telegram, waarbij de juist toegekende prijs werd teruggenomen, wijst op weifeling.

Wij mogen bij deze gang van zaken niet gerust zijn. Er doen zich telkens teveel feiten voor, waaruit blijkt, dat een bepaalde bevolkingsgroep de andere zijn wil wenst op te leggen. Werd onlangs om die reden Marnix Gijsen, een van de thans grootste Vlaamse schrijvers, te Antwerpen niet een onderscheiding onthouden? We hebben in een vorig nummer van „Mens en Wereld” op dit feit gewezen. Thans doet zich in Den Haag een soortgelijk feit voor. Wij kennen het rooms-katholicisme in Nederland voldoende om te weten dat het in verscheidene opzichten aan het humanisme niet vijandig is. Maar wij weten tevens op welke punten wij onverbiddelijk waakzaam en kritisch moeten blijven. Wij menen dat de handelwijze van de Heer Cals onjuist is geweest, omdat zij niet alleen blijk geeft van onbegrip ten aanzien van de situatie der jonge auteurs maar ook van een te smalle kijk op het probleem, dat altijd gesteld dient te worden maar nimmer eenzijdig opgelost.

B. C.

Nieuwe taken voor Thuisfront Humanitas

Op Zondagmorgen 6 Mei j.l. klonk voor de laatste maal het „Welkom Thuis” voor gerepatrieerde militairen en hun familie door de aether.

52 keer is door de welwillende medewerking van de V.A.R.A. een Welkom Thuis-programma uitgezonden. Naast een gramfoonplaatje werden enige duizenden groeten uitgezonden en werd voorlichting gegeven op het gebied van scholing, herscholing, kostwinnersvergoeding, overbruggingsuitkering, werkgelegenheid, huisvesting, emigratie, sociale problemen, aankomst van troepenschepen en tal van andere onderwerpen. Niettegenstaande het vroege Zondagochtenduur bleek er grote belangstelling voor deze uitzending te bestaan. Vele brieven getuigen daarvan, die in de loop van dit jaar, ook na de laatste uitzending werden ontvangen.

Ongetwijfeld is mede door deze radio-uitzendingen een enorme goodwill gekweekt voor het Thuisfrontwerk van een niet te onderschatten betekenis, ook voor de verdere uitbouw van dit werk.

Eigenlijk is het niet nodig om er nog eens op te wijzen, dat het thuisfrontwerk wordt voortgezet zij het dan nu meer gericht op de buitenkerkelijke militairen in Nederland en in de hospitalen en sanatoria. Er is voor het thuisfront nog véél en belangrijk werk te doen. Daarbij zal straks een nieuwe taak komen naar mate in het kader van het Atlantisch Pact, Nederlandse militairen geoefend en opgeleid zullen worden buiten de grenzen. Ook dán zal Thuisfront Humanitas paraat moeten zijn om met raad en daad bij te staan. Helaas is het nog niet zover, dat dit werk door het Rijk financieel wordt gesteund. Thuisfront Humanitas leeft dus van giften en gaven, die het ontvangt van organisaties en particulieren, die sympathiseren met de doelstelling, en het thuisfrontwerk voor buitenkerkelijke militairen noodzakelijk vinden. Het hoofdbestuur van het thuisfront heeft thans besloten om het instituut van contribuanten in het leven te roepen. Door dit instituut hoopt het een grote kring van vrienden om zich te verzamelen die bereid zijn door een kleine jaarlijkse bijdrage te geven het verdere werk mogelijk te maken. Door slechts f 1,— per jaar beschikbaar te stellen kunt U al helpen. Voor f 1,— per jaar is U contribuant van het thuisfront. Door f 1,— te storten op postrekening No. 523634 of door f 1,— over te schrijven op de rekening bij de Twentsche Bank, hoofdkantoor Amsterdam of door f 1,— aan postzegels op een briefkaart te plakken en te adresseren aan Thuisfront Humanitas, Hekelveld 16, Amsterdam, verricht U een goede daad. Dat het guldens moge stromen!

J. A. TERLINGEN.

Geestelijke verzorging voor een „bepaalde groep”

Het ziet er weer iets minder uitzichtloos uit wat de geestelijke verzorging van buitenkerkelijke militairen betreft. Het Tweede Kamerlid Vermeer heeft deze kwestie weer ter sprake gebracht bij de behandeling van de begrotingen van oorlog en marine. Dit was de aangewezen gelegenheid om openlijk te polsen, hoe de nieuwe minister van oorlog en marine, ir. Staf, erover denkt.

Deze minister is christelijk-historisch, net als zijn ambtsvoorgangers, die de vorige begroting in de Tweede, resp. Eerste Kamer moesten verdedigen (resp. mr. Schokking en mr. s' Jacob).

Het Kamerlid Vermeer heeft een einde-loos geduld wat deze aangelegenheid betreft. Minister Staf was in elk geval al zover, dat hij dit wist. De heer Vermeer heeft daar nu al enige jaren achter elkaar over gesproken, zei hij. Waarop de heer Vermeer antwoordde, dat hij dit heus niet kon helpen: als de zaak geregeld werd, zou hij erover kunnen zwijgen.

Minister Staf had, net als een van zijn c.h. voorgangers, bezwaar tegen de term „buitenkerkelijk”. Hij kon de buitenkerkelijkheid moeilijk aanvaarden. Wij kunnen dat niet helemaal begrijpen, maar zullen ons er niet in verdiepen. Want de minister zei: als men het heeft over een bepaalde groep, dan ben ik bereid om te zien of we tot overeenstemming kunnen komen.

Nu, een bepaalde groep: dat zijn de buitenkerkelijken stellig. En ook wij geven de voorkeur aan een positieve naam. Waarom zouden we deze groep niet „humanisten” noemen?

Misschien wil iemand ons tegenwerpen, dat niet alle buitenkerkelijken humanist zijn. Maar daar stellen we, juist in verband met de geestelijke verzorging van militairen, tegenover, dat heus ook niet alle militairen, die N.H. of R.K. in hun zakboekje hebben staan, voor honderd procent kerkelijk meellevend hoeven te zijn. En toch komen dezen volledig in aanmerking voor de geestelijke verzorging door de veldprediker of de aalmoezenier.

Laten we het voorlopig maar op die „bepaalde groep” houden. De oplossing schijnt te naderen.

Ss.

POSTZEGELS.

De Heer H. Wervers, die — verpleegd in een T.B.C.-sanatorium — een postzegelverzameling Nederland en Overzeese Gebiedsdelen wil beginnen, doet een beroep op zijn mede-leden hem hiernede te helpen door het sturen van zegels.

Zijn adres is: van Severen-Sanatorium, Arnhemseweg, Beekbergen.

Humanisme en Christendom

Het Hoofdbestuur van het Hum. Verbond achtte het van belang om zich te bezinnen over de grondslagen waarop een discussie tussen humanisten en christenen gevoerd zou kunnen worden. Hoewel het oorspronkelijk geenszins in de bedoeling lag om de resultaten van deze onderlinge getuisseling te publiceren, meent het Hoofdbestuur, dat nu een voorlopige formulering van deze resultaten tot stand is gekomen, het toch zin heeft om deze in Mens en Wereld op te nemen, daar zij het standpunt van de humanist ten opzichte van het op bijzondere openbaring berustende christelijke geloof verduidelijkt en preciseert.

BRIEVEN VAN LEZERS

Humanist en Werkstaking

Kan een humanist medewerking verlenen aan een staking? Naar mijn mening niet.

Toelichting: De grote meerderheid der stakingen, en ik denk hierbij in de eerste plaats aan stakingen van vervoersmiddelen, huizenbouwstakingen, havenstakingen, e.d., veroorzaakt nadeel voor de gemeenschap en/of moeilijkheden voor een groot aantal onschuldige medemensen. Het valt niet te ontkennen, dat juist daardoor, vooral onder de huidige moeilijke economische omstandigheden, de kansen rijzen voor het behalen van een succes door middel van een staking. Moreel lijkt mij de actie echter niet te verantwoorden, daar een humanist toch niet zonder nadenken volgens het recept „het doel heiligt de middelen” mag handelen.

Amsterdam.

J. VEEN.

Onderschrift: Hoewel het wellicht niet overbodig is te wijzen op de verantwoordelijkheid, die de arbeider, die op politieke of sociale gronden tot staking overgaat, draagt ten opzichte van zijn medemensen, die door zijn daad gedupeerd worden, zijn toch de omstandigheden in elk geval te zeer verschillend om een zo algemene uitspraak als de Heer Veen doet, gewettigd te achten. De humanist mag ook niet zonder nadenken volgens het recept van de Heer Veen handelen!

Mx.

Humanisme en Christendom

1. Voor de humanist is de principiële vraag, waarmee hij de houdbaarheid van eigen en anderer overtuigingen toetst, deze: „Waarop is deze overtuiging gefundeerd?” Als zulk een fundament kan hij slechts ervaring en rede aanvaarden, waarbij onder rede te verstaan is het algemeen menselijke vermogen tot waarderen en oordelen, terwijl met ervaring ook de in beginsel algemeen toegankelijke (en slechts gradueel verschillende) ervaring bedoeld is. Juist deze algemeengeldigheid van rede en ervaring verleent ze volgens de humanist hun principiële karakter als grondslag van menselijke communicatie.

Wanneer de christen nu zijn godsdienstige overtuigingen baseert op „ervaring van God” die de christen aan bijzondere openbaring ontleent, dan moet de humanist er op wijzen dat hij de aldus geschraagde overtuigingen allerminst aanvaarden kan: de bijzondere openbaring, waarop men zich dan beroept, is als openbaring principieel niet algemeen toegankelijk, en deze „rede” is precies in zoverre als zij de verlichting der genade behoeft, niet algemeen geldig. Bovendien berust de bewering dat deze ervaring openbaring van God is, en deze rede door genade verlicht, op een interpretatie der ervaring, waarvan niet kan worden ingezien, hoe ze gelden kan voor wie niet reeds in godsdienstige zin „geloof”.

De humanist dient er zich intussen van bewust te zijn, dat deze voor hem overtuigende weerlegging desondanks de christen — juist tengevolge van diens uitgangspunt — niet overtuigt. De voor de humanist zo fundamentele vraag naar de algemeen menselijke grondslag van enige overtuiging in rede en ervaring mist voor de christen beslissende betekenis, als het kwesst van godsdienstig geloof betreft. Daarom blijkt een gesprek tussen humanisten en christenen slechts mogelijk te zijn, als men zich realiseert, dat hier in eerste instantie slechts sprake kan wezen van een confrontatie van uitgangspunten.

2. Bij deze confrontatie wordt ook de humanist gedwongen zich te bezinnen op het karakter van zijn fundamentele levensovertuigingen in vergelijking met de fundamentele overtuigingen van de christen. Het is verhelderend daartoe onderscheid te maken tussen: a) theoretische overtuigingen, b) levensovertuigingen, en c) godsdienstige overtuigingen.

De drager van zuiver theoretische overtuigingen — zij worden o.a. gevonden in de wetenschap en zijn gefundeerd op de ervaring en de redelijke verwerking daarvan — heeft principieel gesproken geen bijzondere behoefte deze overtuigingen te handhaven, wanneer uitbreiding van ervaringsmateriaal of verdieping van inzicht hem tot wijziging of loslaten van de oorspronkelijke opvatting noopt.

De humanist erkent evenwel volmondig, dat hij zich op een geheel andere wijze verbonden voelt met zijn levensovertuigingen, b.v. die omtrent de wezenlijke gelijkheid der mensen: ook als hij dit inzicht tegenover

twijfel en kritiek slechts gebrekkig kan rechtvaardigen, voelt hij zich gedrongen daaraan in die mate vast te houden, als daarin de rede (als waarderend vermogen), tot uiting komt. Het zijn zedelijke waarderungen, die hem dwingen tot de vooronderstelling van de wezensgelijkheid der mensen. Weliswaar kan hij bij deze vooronderstelling niet duurzaam volharden, indien de feiten er mee in strijd zouden blijken, maar zo lang dat niet definitief gebleken is, vormt dit uitgangspunt een grondslag waaraan hij beseft principieel vast te moeten houden. In deze welomschreven zin kan men gevoelig spreken van een humanistisch „geloof”.

Dit „geloof” is echter allerminst in strijd met de rede. Wat er onbewijsbaar en niettemin onaantastbaar in is, dat is uitsluitend het zedelijke waarderen zelf, en door dit onaantastbaar te achten verlaat de humanist het fundament van de rede evenmin als hij dat doet, wanneer hij ook het beginsel van tegenspraak, dat onbewijsbaar is — immers in elk bewijs wordt voorondersteld — desondanks voor onaantastbaar houdt. Een humanistisch „geloof” is derhalve principieel gericht op algemeengeldigheid, en hierin verschilt het wezenlijk van godsdienstige overtuigingen, precies voor zover in deze laatste de bijzondere openbaring als beslissend element verondersteld is.

3. Terwijl nu de humanist, zich bewust van de principiële grenzen aan rede en ervaring gesteld, geen stellige kennis mogelijk acht die deze grenzen te buiten gaat, kent de christen aan zijn godsdienstige overtuigingen, berustend op bijzondere openbaring of door genade verlichte „rede”, zelfs een volstrekt waarheidsgehalte toe dan aan theoretische- of levensovertuigingen. In deze gedachtengang kan de waarheid zowel van theoretische als van levensovertuigingen alleen maar zinvol verstaan worden uit hun nauwe samenhang met de godsdienstige overtuiging: iets is waar of heeft waarde omdat God het zo wil.

Het hoeft geen betoog, dat deze visie de humanist verhelderend noch verrijkend voorkomt; niet verhelderend, omdat het godsbegrip voor hem wel problemen oproept maar niet verklaart, en niet verrijkend, omdat voor hem de waarheid als uitdrukking van een relatie tussen menselijk bewustzijn en werkelijkheid, geen verdere fundering behoeft. Aan de andere kant is het eveneens duidelijk, dat ook hier van redelijke weerlegging in stricte zin geen sprake kan zijn, zolang juist de draagwijdte van die rede zelf ter discussie staat.

Dit betekent intussen allerminst, dat daarmee de gedachtenwisseling geëindigd is: Men is aan zich zelf en de ander verplicht om te trachten elkaars levensbeschouwelijke positie van binnen uit te verstaan en te bekritisieren. Een gedachtenwisseling in deze vorm heeft niet het karakter van een „debat” maar van een „gesprek”. Dit kritische gesprek met het christendom te voeren is mede de taak van het humanisme.

Prometheus geboeid

Het is allesbehalve gemakkelijk, de figuur van Hendrik Chabot (1895—1949), zoals die te voorschijn treedt uit de grote herdenkingstentoonstelling die thans *) in Boymans te Rotterdam gehouden wordt, in een kort bestek te behandelen. Een vreemde constatering eigenlijk ten aanzien van een kunstenaar, wiens ontwikkeling langs een rechte lijn verliep en wiens oeuvre zo duidelijk een eenheid vormt. Natuurlijk, het werk werd rijker en won aan macht naarmate de persoonlijkheid van de schilder rijpte, maar het was zozeer dezelfde geesteshouding die er zich in bleef uitspreken, dat het er niet eens zo heel veel toe doet van welke schilderijen uit men de kunstenaar tracht te benaderen. Overal blijkt hier iets wezenlijks te ontdekken.

Inderdaad, daar ligt de moeilijkheid dan ook niet. Maar als men er zich toe zet, om zich rekenschap te geven van Chabot's betekenis, dan is men niet in een handomdraai klaar.

Ieder die enigszins op de hoogte is van wat in Nederland gedurende de laatste twintig jaar op schilderkunstig gebied gepresteerd is, zal — zeker bij het beschouwen van deze imposante expositie — de overtuiging krijgen dat Chabot een zeer uitzonderlijke figuur is geweest. Al was het alleen maar, omdat we hier te doen hebben met een „peintre engagé”, een schilder die uit zijn gevoel van verbondenheid met de mensheid zijn sterkste impulsen ontvangt. Zulken zijn zeldzaam in ons land.

Ongetwijfeld werd zijn scheppen in de jaren voor '40 steeds meer bepaald door een onontkoombaar gevoel van naderende dreiging en toen het noodweer eenmaal losbarstte, heeft hij het leed dat over de wereld kwam, gebeeld in werken van een eigenzinnige en monumentale stijl. En toen de horizon weer lichter werd, wilde ook bij hem de glimlach doorbreken en verbeeldde bij de collectieve ontroering in schilderijen als de „Zweedse broden” (1945) en „Gezin met eerste sinaasappel” (1946). Wat ons volk in de oorlogsjaren en daarna zo diep geraakt heeft, het werd door een man, wiens gezondheid reeds geschokt was, gegrepen en met inspanning van alle krachten gedwongen om zich te geven, opdat het blijven zou als een grootse getuigenis.

Daarom alleen reeds zou men zich aan dit werk gewonnen willen geven, doch er blijft — voor mij althans — een onoverkomelijke weerstand bestaan.

Voor een gering gedeelte ligt dat aan de zin, die we moeten toekennen aan het mensentype, dat Chabot uitbeelde. Hij is bovenal een schilder van boeren en hun onmiddellijke omgeving, het dier en het polderland, geweest. „Boeren” zegt hier eigenlijk nog te veel, kleine koehoudertjes en dagloners vor-

men het materiaal voor zijn verbeeldingen. Hij geeft ze animaal, wezensgelijk aan het dier, zonder vonk van innerlijk leven of bewustzijn van de eigen persoonlijkheid en ze staan in de doffe weerloosheid van wie het leven niet vormend tegemoet kunnen treden. Ze kennen geen weerstand, geen verzet, ze gaan gelaten als vee naar de slachtbank, of ze staan bij elkaar als wachtten ze op de slag die hen vernietigen zal. Ze zijn een einde.

Het vermoeden ligt voor de hand, dat we hier raken aan het wezenlijke van Chabot's visie. Het onbewuste leven, voor een iets oudere groep van expressionistische kunstenaars het enige dat van belang was, zou zich dan aan hem hebben voorgedaan als bedreigd, vervolgd en weggeknepen ten slotte uit een wereld, die zich samentrekt onder de gesel van de vernietiging.

Maar vertegenwoordigen deze gestalten werkelijk het onbewuste leven? Als bedoeling misschien, als resultaat zeer zeker niet. Men ervaart ze niet als gedragen door de donkere stroom van het worden, als opgestuwd uit de bedding van het leven. Zo machteloos als ze tegenover de wereld zijn, zo beperkt en gesloten zijn ze naar de zijde van hun oorsprong. En ze zijn dat, doordat ze gerealiseerd werden in een kleur, die niet omhoog komt uit een diepte, die niet welt, die geen geheim in zich draagt en zich niet opent op een geheim.

De kleur is nooit Chabot's grootste kracht geweest. In zijn Walcherse tijd zien we hem zweogen in de pasteuze verflaag („Erwtenhopen”, „Herfst”), ten einde een maximum aan werking te verkrijgen, zonder dat het resultaat met de inspanning evenredig is. Iets van dat zweogen blijft hem bij, ook in zijn rijpe tijd. Zijn kleur komt moeilijk, wordt pas in een vele malen herhaald overschilderen bereikt en blijft in verreweg de meeste gevallen een zekere schraalheid en klankloosheid behouden. Ze blijft aan de verfmatie gebonden en zingt zich niet vrij. Wel zijn er telkens weer plekken die treffen door een fraaie doorwerktheid, doch ze spreken zich niet uit met de andere kleurplekken. Er hapert bij Chabot iets in de samenklank. Wanneer men de kleurloze reproducties in de catalogus vergelijkt met de originelen, blijkt steeds weer de foto overtuigender..... het moest omgekeerd zijn. Een frappant voorbeeld: bij de beschouwing van de reproductie van „Ons huisje bij maannacht”, heeft men het gevoel, dat dit wel eens een van de grootste landschappen zou kunnen zijn, die er ooit in ons land geschilderd werden. Het schilderij echter weet deze indruk volkomen weg te nemen, het zijn vooral de ongemotiveerde, materiële, weinig doorzielde okers in de lucht, die storend werken.

Toch moet een constatering als deze tege-

Moeder en Kind

H. Chabot

lijktijd tot voorzichtigheid manen. Want al wilde dan de kleur niet mee, er leefde dus in Chabot een visionair geweld, dat zich, zeker in de laatste jaren, meer en meer begon te uiten in een machtige, monumentale vorm. (Men zie het hierbij gereproduceerde „Moeder en Kind” uit 1949 **). En door deze vorm verkregen zijn onderduikers, zijn gevluchte Joden, zijn gevangenen en gewonden, zijn gedweë dieren en zijn voorjaarsverbeeldingen hun geldigheid, ook al bleef Chabot — in schilderlijke zin althans — als Prometheus geketend aan de rots der materie.

P. C. J. REYNE.

*) tot 2 Augustus. Daarna zal de tentoonstelling achtereenvolgens te Amsterdam, Eindhoven en 's-Gravenhage te zien zijn.

**) Dit doek bleef onvoltooid.

Ontvangen brochures

Peter Howard, *De Wereld Herbouwd*, 2e druk, Sijthoff, Leiden, 1951.

Over de beweging voor Morele Herbewapening.

50 Jaren Sociale Verzekering, 1951. Uitgave bij het jubileum van de Rijksverzekeringsbank.

Een Statuut voor Politieke Partijen, 1950. Rapport van de Dr Wiardi Beckman-Stichting.

Zaal nr. 6

Niet alleen in zijn toneelstukken*), doch ook in zijn vele korte verhalen heeft de bekende Russische schrijver Tsjechow ons een beeld nagelaten van het negentiende-eeuwse Rusland. Op onnavolgbare wijze wist hij verschillende humoristische situaties en voorvallen uit te beelden. Zeer vaak echter klinkt in zijn schetsen een tragische grondtoon door. De sociale ellende en ook de geestelijke nood vormen de kern van veel van zijn verhalen en toneelstukken. Tsjechow, zelf arts, heeft ons in zijn schets „Zaal nr. 6“, de levensgang van een dokter in een klein ziekenhuis geschilderd. Een ziekenhuis, zoals hij beschrijft in „Zaal nr. 6“ zal men nu — althans in het „gecivileerde“ Westen — niet meer vinden. Maar lieden als de „plichtsgetrouwe“ opzichter Nikita, zijn helaas nog geen zeldzame uitzonderingen: „Hij behoort tot die klasse van trouwhartige, positieve, plichtsgetrouwe en stompzinnige mensen, die boven alles in de wereld van orde houden en daardoor van de overtuiging zijn doordrongen, dat zonder slaan niets is uit te richten. En zo slaat hij er maar op los, op het gezicht, tegen de borst, op de rug, het doet er niet toe waar en hij is ervan overtuigd, dat er anders hier geen orde kan zijn.“

Zaal nr. 6 is de afdeling voor de krankzinnigen. Er zijn enkele merkwaardige typen bij, die ten aanzien van de „geordende samenleving“ soms rake dingen zeggen: Van Iwan Gromow vernemen we de volgende bijzonderheden: „Het is moeilijk, zijn waanzinnige woorden te beschrijven. Hij spreekt van de menselijke laagheid, van het geweld, dat de waarheid met voeten treedt, van het schone leven, dat eenmaal op aarde zal aanbreken, van de venstertraliën, die hem ieder ogenblik aan de stompzinnigheid en de wreedheid der machthebbers herinneren.“

Deze overgevoelige mens — door een speling van het lot deurwaarder geworden — wordt getroffen door het onrecht, dat hij dagelijks op zijn weg ontmoet en hij eindigt zijn loopbaan als patiënt in Zaal nr. 6.

Meer dan eens heeft hij zich afgevraagd: „En is het dan niet belachelijk, aan rechtvaardigheid te denken, waar iedere gewelddaad van de maatschappij, als een verstandige en doelmatige noodzakelijkheid en ieder werk van barmhartigheid als b.v. een vrijspraak, een uitbarsting van onbevredigd wraakgevoel te voorschijn roept?“

In deze samenleving van een kleine stad verschijnt een nieuwe figuur, n.l. dokter Andrej Ragin. Hij treft in het ziekenhuis ontstellende toestanden aan en is aanvankelijk van plan hier verbetering in te brengen.

*) Wij herinneren aan het hier te lande opgevoerde toneelstuk „De drie Zusters“.

gen. Maar Ragin is geen daadmens, hij weifelt en durft geen bevelen uit te vaardigen, geen ingrijpende besluiten te nemen. „Doch hij oordeelde, dat zijn eigen wil daartoe niet voldoende was en dat dit ook nutteloos zou zijn; wilde men de fysieke en zedelijke onreinheid van de ene plaats verdrijven, dan zou ze op een andere weer te voorschijn komen; er bleef dus niets anders over dan af te wachten, tot ze vanzelf zou verdwijnen.“

De moeilijkheden overweldigden hem. Zijn scepticisme neemt toe. De droom van de idealist moet wijken voor quasi-verstandelijke drogredenen als deze: „En waartoe zou men de mensen verhinderen dood te gaan, als de dood het normale en natuurlijke einde van iedereen is?“ Bovendien, zo redeneert onze arts, wordt de mens door lijden tot volkomenheid gebracht. Hij sluit de ogen voor de ellende rondom hem. Doch sterker dan ooit is hij zich nu bewust van de absurditeit van het leven, d.w.z. de absurditeit van zijn leven. „Het leven is een ellendige val. Als de denkende mens volwassen is geworden en tot gerijpt inzicht is gekomen, dan heeft hij onwillekeurig het gevoel, of hij in een val is geraakt, waaruit geen uitweg is. En inderdaad is hij tegen zijn wil, door een of ander toeval, uit het niets in het leven geroepen..... Waartoe? Als hij zin en doel van zijn bestaan wil vernemen, zegt men 't hem niet, of men praat hem onzin voor. Hij klopt aan — maar men opent hem niet: dan komt de dood, eveneens tegen zijn wil.“

Tsjechow heeft hier geen nieuw probleem aan de orde gesteld. Zijn vragen zijn even oud als het mensengeslacht. Een ieder tracht op zijn wijze hier een antwoord te vinden. Er zijn velen, die zich ervan af maken met de opmerking, dat geen bevredigend antwoord mogelijk is. „Und ein Narr wartet auf Antwort“ zei Heine. Maar de vragen laten niet los. In het „moderne“ existentialisme (oude wijn in nieuwe zakken!) zijn deze vragen naar zin en doel van ons leven, weer met klem aan de orde gesteld. Ook dokter Ragin wordt in Zaal nr. 6 dagelijks met deze problemen geconfronteerd.

Dokter Ragin beseft zijn eigen onmacht, wanneer hij felle critiek van zijn patiënt Iwan moet aanhoren. Zijn schuldgevoel ontwaakt, wanneer Iwan tot hem zegt: „Waarom dan moeten ik en deze ongelukkigen

als zondebokken voor alle anderen hier zitten. Gij, Uw helper, de opzichter en al Uw ziekenhuisgespuis, staan in zedelijk opzicht ontzaglijk lager dan ieder van ons, waarom moeten wij dan opgesloten zitten en gij niet?“

De dokter wijst hem op het leven van Diogenes, de Griekse wijsgeer, voor wie een ton als woning voldoende was. Het geluk is onder alle omstandigheden te vinden, zo meent hij. De zieke merkt dan echter op, dat Diogenes in Rusland van kou en ellende gestorven zou zijn. Tegenover zijn realisme houdt het pseudo-stoïcisme van de dokter geen stand. „Een leer, die onverschilligheid predikt tegenover rijkdom en de gemakken des levens en verachting van lijden en dood, is voor de grote meerderheid totaal onbegrijpelijk, daar het merendeel noch de rijkdom, noch de gemakken des levens kent; en het lijden verachten, betekent voor hen het leven zelf verachten, daar juist het wezen van de mens daarin bestaat, honger, koude, krenkingen, verlies en vrees voor de dood te **gevoelen**. Uit deze gewaarwordingen is het leven samengesteld; het kan ons tot last worden, wij kunnen het haten, maar niet verachten.“ Hoe sterk spreekt uit de woorden van deze levenswijze „krankzinnige“ de liefde voor het leven. Meedogenloos analyseert Iwan de zielsgesteldheid van de arts. „In één woord, het leven hebt U niet gezien. U kent het helemaal niet en met de werkelijkheid bent u slechts in theorie bekend. Maar dat U het leed veracht en U over niets verwondert, heeft een zeer eenvoudige oorzaak: de menselijke zorgen, zowel uiterlijke als innerlijke; de verachting van leven, lijden en dood, het inzicht, het ware heil — dat alles is een filosofie, die voor de Russische luiwammes het gemakkelijkst is.“ De dokter trekt zich weer terug in de veilige behagelijkheid van zijn studeerkamer, maar er is iets in hem veranderd. Zijn vrienden bemerken zijn vreemde gedrag en tenslotte komt de dokter zelf als patiënt op zaal 6 terecht, waar hij alle martelingen door moet maken, waaraan hij vroeger onverschillig was voorbij gegaan. Voor hij sterft, vraagt hij zich af: „Hoe was het mogelijk geweest, dat hij in de loop van meer dan twintig jaar niets daarvan had geweten en ook niets daarvan had willen weten? Hij had nooit lijden gekend, hij had daarvan geen begrip gehad, dus trof hem ook geen schuld, maar het geweten, dat

MENS EN WERELD

is het orgaan van het Humanistisch Verbond. Redactieraad: Dr J. C. Brandt Corstius, Ing. B. J. Max, Mr A. Stempels, Dr G. Stuiveling. Adres Redactie: Amersfoortseweg 80, Soesterberg. Copie vóór 1e van de maand inzenden. — Adres Administratie: Bleyenburgstraat 1, tel. 10163, Utrecht. Postgiro 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond te Utrecht. — Advertentie-tarieven op aanvraag. Kleine advertenties voor particulieren f 1,— per regel; kolombreedte 58 mm. — Abonnementscondities: Leden gratis, niet-leden: f 2,50 per jaar. Buitenland f 3.—. — Prijs losse nummers f 0,20. — Inlichtingen betr. lidmaatschap en aanmeldingsformulieren Humanistisch Verbond worden verstrekt door Centraal Bureau, Bleyenburgstraat 1, Utrecht.

evenmin met zich laat onderhandelen en even brutaal is als Nikita, deed hem van hoofd tot voeten van koude sidderen."

Verschillende vragen rijzen bij het lezen van dit verhaal. Heeft Tsjechow hier zonder meer een oordeel over de maatschappij van zijn tijd willen geven? Een critiek op de benauwend-starre, feodale maatschappij met al haar uitwassen heeft Tsjechow ongetwijfeld in deze geschiedenis tot uitdrukking gebracht. Een critiek óók op de godsdiensten en hun belijders, die meer aandacht hebben voor het hiernamaals en de hemel boven hen dan voor de mensen rondom hen! Een oordeel over hen, die de leus „Ieder voor zich en God voor ons allen” als hoogste levenswijsheid beschouwen. Maar betekent deze critiek op maatschappij, godsdienst en filosofie niet in de eerste plaats een oordeel over de individuen, waaruit deze maatschappij is samengesteld? Het zijn de onverschilligen en lauwen, die mechanisch, zonder vragen hun weg gaan, die door Tsjechow's critiek getroffen worden. Dokter Ragin zocht een zekere zelfbescherming in zijn pseudo-stoïcijnse levenshouding, die evenwel op de duur niet tegen de realiteit van het leven bestand was. Dokter Ragin en velen met hem, meenden zich in veilige zekerheid te kunnen isoleren van de hen omringende nood. We kunnen hier rustig van pseudo-stoïcijnen spreken. De grote Keizer-stoïcijn Marcus Aurelius zegt uitdrukkelijk in zijn „Zelfbespiegelingen”: „Des mensen ziel schendt zichzelf vooral dan, wanneer zij zich afzondert en voor zover zulks mogelijk is als het ware verwordt tot een gezwel van het Heelal” (II, 16) en „Als ik iets doe, laat ik het dan doen met het oog op het welzijn der mensen” (VIII, 23) en „Evenals gijzelf deel uitmaakt van een sociaal stelsel, behoort ook elk uwer handelingen deel te hebben aan het sociale leven” (IX, 23) en „Gij kunt geen zijtak van een tak afhakken, zonder hem tevens van de gehele boom te scheiden. En evenzo is een mens, die zich van één zijner medemensen afzondert, afgevalen van de ganse gemeenschap” (XI, 8). Ons leven is met allerlei draden verweven met het leven van onze medemensen. Anderzijds gevoelen wij ons echter als individu, d.i. als unicum, als origineel, onvervangbaar, eenmalig wezen van dag tot dag geplaatst tegenover de „maatschappij”, d.w.z. tegenover de „anderen”. „L'autre c'est l'enfer” (De ander is de hel) zegt Sartre zelfs! Het besef van verbondenheid van al het levende, zoals dit bij wijsgeren en mystici van alle tijden tot uitdrukking is gebracht, gaat vaak verloren in de dagelijkse strijd om het bestaan. De „ander” heeft geen plaats meer in ons leven van strijd en nood. We vluchten uit de ons bedreigende realiteit in het isolement. Het schijnt de enige veilige basis, de enige mogelijkheid om aan leed te ontkomen. Wie zich in deze „ivoren toren” veilig waant, komt echter bedrogen uit. Hij vergroot de

kloof tussen zich en de gemeenschap en verbreekt hierdoor een relatie, die voor de mens een levensnoodzaak vormt. Bovendien leeft de „ivoren toren-bewoner” in een voortdurende angst de beveiligingen te verliezen, die hem beschermen tegen de hardheid van de maatschappij. In deze afsluiting gaan de beste krachten te gronde. De menselijke persoonlijkheid komt niet tot ontwikkeling. „Es bildet ein Talent sich in der Stille, sich ein Charakter in dem Strom der Welt,” zegt Goethe in zijn „Tasso”. Juist door zijn passiviteit en isolement wordt dokter Ragin zich meer en meer bewust van zijn eigen onmacht. Hij wordt gekweld door (zoals Spinoza zegt) „de droefheid, die gepaard gaat met het besef van ons onvermogen tot handelen.” Zelfverwerkelijking is slechts mogelijk in de gemeenschap. Juist door het samen-leven kunnen onze verschillende mogelijkheden tot ontplooiing komen.

Hij begint te beseffen, dat zijn leven zinloos is, absurd en zonder doel. Een oplossing ziet hij niet meer. Hij vindt de zin des levens niet, omdat hij gevangen blijft in zijn passiviteit en de kracht mist zelf een zin in dit leven te leggen. Spinoza zegt in zijn „Ethica” over de zelfverwerkelijking van de mens: „Hoe volmakter enig wezen is, hoe meer het handelt en hoe minder het lijdt. En omgekeerd: hoe meer het handelt, hoe volmakter het is.”

Dokter Ragin's isolement tegenover de werkelijkheid houdt geen stand. Hij kan de vragen van zijn patiënten (en tenslotte de vragen van zijn geweten) niet ontlopen en evenmin de realiteit van Zaal nr. 6.

De moderne mens ziet in de maatschappij van heden terecht een bedreiging van de individu door de techniek, de massavorming, het nationalisme en militarisme enz. Hij kan zich echter evenmin aan zijn verantwoordelijkheid onttrekken als Dr. Ragin in het feodale Rusland. In deze chaotische tijd hebben juist de besten onder ons vaak de neiging zich te onthouden van stellingname in de culturele en maatschappelijke strijd, wetende hoe ingewikkeld en verstrekkend de problemen zijn waarvoor de huidige maatschappij staat. Zij weifelen vaak critiek uit te spreken of beslissingen te nemen, niet uit vrees voor het oordeel van de massa, doch door de wetenschap dat niemand in staat is alle problemen te overzien, een diagnose te stellen en tevens een remedie te vinden. Zij laten hierdoor echter ruim baan voor een verder opdringen van dogmatische en collectivistische stromingen, die een bedreiging van individu, cultuur en maatschappij vormen. De plaats van dr. Ragin was bij de zieken van zaal nr. 6. De plaats van de humanist is in de ziekenzaal van onze maatschappij, waar ieder op zijn plaats een eigen taak heeft te vervullen in het besef, dat het moderne humanisme meer en meer een mede-bepalende en beslissende macht wordt in de ontwikkeling van maatschappij en cultuur.

P. KRUG.

HOOFDBESTUUR VAN HET HUMANISTISCH VERBOND

Dagelijks Bestuur: Dr J. P. van Praag, voorzitter; Dr G. Stuiveling, 2e voorzitter; W. Coenders, secretaris; J. Bijleveld, penningmeester; Mr H. B. J. Waslander.

Leden: Dr J. C. Brandt Corstius, Mr A. Dirkzwager, Prof. dr T. T. ten Have, E. Nordlohne, W. Olthof, H. A. Polak-Schwarz, J. Rogge, E. Schabracq, Ir P. Schut, G. Stellingma, Mr A. Stempels, D. W. Stork, Mr dr J. in 't Veld, Dr I. Vijlbrief, Dr Libbe van der Wal, M. G. Warffemius.

De kerkelijken zorgen voor hun wezen door het instandhouden van weeshuizen etc.

Buiten-kerkelijken zorgen voor hun wezen door zich aan te sluiten bij de

WEEZENKAS

Vereniging op de grondslag van het beginsel

„Opvoeding zonder geloofsdogma”

Inlichtingen omtrent het lidmaatschap bij de Secretaris W. DE HAAS, Adm. de Ruyterweg 234, A'dam-W.

Gepens. leraar, krachtige zeventiger met werklust en liefhebberijen (sport, literatuur, natuur) zoekt partnerin. Ook met moderne levensbeschouwing, financieel onafhankelijk in heden en toekomst.

Brieven onder letter B.B., Bur. van dit blad.

Jongeman, interesse voor mode-ontwerpen en tekenen, zoekt corr. met meisje, 18—24 jaar. Brieven onder letter V.L., Bur. van dit Blad.

Ben vrouw uit intell. milieu, 48 jaar en zoek contact met ruimdenkend mild, warm voelend mens, die als ik verlangt naar een kameraad. Wie wil mij eens schrijven?

Br. No. 155.105, Bolrek, Kon. plein 1, Amsterdam.

Jongeman, onk. Hum. Muzikaal en Sportief zoekt

MEISJE

tot 25 j.

Br. onder letter O.H. Centr. Bur. Hum. Verb., Bleijenburgstr. 1, Utrecht.

Semi-arts zou graag corr. met

MEISJE

tot 25 j., dierenvr. en kindervr., natuur-liefh. Geen z.g. vlot type.

Br. Bur. v. d. Blad Letter X.

Zomerschool 1951

Een enkele maal in het leven, meestal in een moment van windstille, vragen we ons af: Zijn we tevreden? Vele mensen doen dat slechts bij de wisseling van het jaar, maar men kan zich natuurlijk de vraag evengoed stellen op een prachtige zomerdag. Zijn we tevreden over het Humanistisch Verbond? Voor wie wil letten op het aantal moet het antwoord luiden: matig, het kon beter, maar dat we er, ondanks de geringe kennis van de gemiddelde Nederlander t.a.v. het begrip Humanisme, nu toch in zijn geslaagd een ledenaantal van 7000 te passeren is niet zo gek. Wie let op de invloed die het Verbond heeft gekregen, mag zeggen: Het resultaat is ruim bevredigend. Mede door ons werk is in geheel Nederland het gesprek over het Humanisme op gang gekomen en juist de laatste weken zijn er duidelijke voorbeelden om aan te tonen, dat onze invloed in het algemeen stijgende is. Wie letten wil op de geest zal zijn antwoord niet zo gemakkelijk klaar hebben. Ongetwijfeld is het waar dat vele Nederlanders, dank zij het werk van het Humanistisch Verbond, in geestelijk opzicht, bewuster zijn gaan leven. Men is althans zo ver dat men de problemen ziet en niet van zins is ze uit de weg te gaan. Toch huivert men even als men bedenkt wat we op dit gebied nog zullen moeten doen. We zijn bezig een groot volksdeel te voeren tot geestelijke belangstelling. Beseffen we wel voldoende voor welke consequenties we zullen worden geplaatst als we enigszins in ons streven slagen? Consequenties op theoretisch gebied. Wie voor het Verbond het land bereist, wordt reeds nu bestormd met vragen..... hoe denkt het Verbond hierover..... hoe denkt het Verbond daarover. Natuurlijk we behoeven niet overal de oplossing te geven, maar men verwacht van ons, en terecht dat we over de grotere en kleinere problemen hebben nagedacht. Consequenties op praktisch gebied. Hoe zullen we de vormen vinden waardoor de gewekte belangstelling zich zal kunnen uiten in cultuurscheppende daden. Dit maakt me wel eens bezorgd: Zullen we de mensen hebben, die het karwei aan kunnen? Of zullen we, na wat geestdrift te hebben gewekt, gedoemd zijn te verdwijnen? Hoeveel voorbeelden zijn daarvan in Nederland. Veel zal afhangen van de vraag of we, door het gehele land verspreid, over voldoende mensen zullen kunnen beschikken, die naast sympathie voor het Verbond beschikken over kennis en inzicht. Liefde en inzicht. Aan het eerste kunnen we niet veel doen, maar het laatste is een wapen dat te smeden valt. Dan ligt hier een der belangrijkste taken van het Verbond. Wie het wel meent met het Humanisme in Nederland verzuime niet de kans zijn inzicht in de vele problemen te verdiepen.

Moet er na deze inleiding nu nog een woord ter aanbeveling van de zomerschool worden gezegd? De zomerschool, die we dit jaar voor het eerst hebben georganiseerd juist in de bedoeling om gezamenlijk tot kennis en inzicht te geraken?

Men leze onderstaand programma en neme zijn besluit.

Zomerschool

A. Van 18—25 Juli in het Maarten Martenshuis te Doorn.

B. Van 4—11 Augustus in Den Alerdincx te Heino (bij Zwolle).

In de eerste week wordt tot onderwerp van studie en discussie genomen: Aspecten van het huidige Humanisme.

Inleidingen zullen worden gehouden over: Sociaal Humanisme, Cultureel Humanisme, Religieus Humanisme, Waarde Humanisme en Existentialistisch Humanisme.

Als docenten zullen medewerken: Dr. J. P. van Praag, Dr. D. H. Prins, H. Redeker en Dr. L. v. d. Wal. Met andere docenten wordt nog overleg gepleegd.

In de tweede week is het onderwerp van studie en discussie: Humanisme en Cultuur.

Inleidingen zullen worden gehouden over: Het Humanisme in de Europese cultuur, De saecularisering van het wereldbeeld, Het Humanisme in de kunst, Het Humanisme in de levenspraktijk, Cultuur-optimisme en

-pessimisme, Humanisme en Culturele verantwoordelijkheid.

Als docenten zullen medewerken: Prof. Dr. C. A. Mennicke, Dr. O. Noordenbos, Dr. I. Vijlbrief en H. de Waard. Met andere docenten wordt nog overleg gepleegd.

Het ligt in de bedoeling dat iedere morgen een les wordt gegeven, daarna heeft een analysering van het gesprokene plaats (in kleine groepjes van deelnemers), ten slotte zal dan in de late middaguren of in de avonduren een algemeen gesprek worden gevoerd tussen docent en deelnemers. Met het oog daarop ontvangen de deelnemers van te voren stellingen. Wij menen, dat op deze wijze een dieper doordringen in de problemen mogelijk wordt.

Natuurlijk zal ook deze school, evenals iedere andere goede school, naast de inspanning voldoende gelegenheid bieden tot ontspanning, vooral in de middaguren zal er gelegenheid zijn om te genieten van de uitgestrekte natuur, die de beide huizen, waarin de school is ondergebracht, omgeeft.

De prijs van de zomerschool bedraagt f 35,— per week (studenten en andere jongelui zonder eigen inkomen en beneden 25 jaar betalen f 27,50 per week), men kan naar keuze aan één of twee weken deelnemen.

Wie verdere inlichtingen wil hebben of wie zich als deelnemer wil aanmelden, wende zich tot: **Centraal Bureau Humanistisch Verbond Bleijenburgstraat 1, Utrecht.**
H. LIPS.

NAAR BUITEN

Het is nu zomer, en we rekenen dat nu onze kampen geen aanbeveling meer behoeven. Hier volgt dus slechts een kort overzicht.

Familiekampen

28 Juli—4 Augustus. Familie-tentenkamp op de Besthmenerberg te Ommen. Ieder gezin krijgt een eigen tent. Eten en koken gemeenschappelijk. Verder overdag vrijheid voor de gezinnen, 's avonds gemeenschappelijk programma voor de ouderen. Een week van genieten van zon, natuur en gemeenschapsleven.

Prijs: kinderen tot 12 jaar f 16,—, ouderen f 18,—.

4—11 Augustus. Familiekamp in Huize Henan te Ommen. Nog enkele plaatsen beschikbaar.

Prijs: tot 6 jaar f 19,—, 7 tot 12 jaar f 25,—, ouderen f 30,—.

11—18 Augustus. Familiekamp in Huize Henan te Ommen. Volgeboekt.

18—25 Augustus. Familiekamp in gezinshuisjes op de Besthmenerberg te Ommen. Nog enkele plaatsen beschikbaar.

Prijs: tot 6 jaar f 19,—, 7 tot 12 jaar f 25,—, ouderen f 30,—.

Jongerenkampen

Voor scholieren. In samenwerking met de

Studentenvereniging op Humanistische grondslag. Te Wezep.

19—26 Juli: voor scholieren van 15 jaar en ouder.

26 Juli—2 Augustus: voor scholieren van 15 jaar en jonger.

2—9 Augustus: voor scholieren van 15 jaar en ouder.

Prijs: f 25,—.

Algemeen Jongerenkamp. Tentenkamp voor jongens en meisjes van 15—18 jaar te Wezep.

11—18 Augustus. Prijs f 20,—.

Jongerenkamp Humanistische Jongeren Gemeenschap. In tenten op de Besthmenerberg te Ommen.

4—11 Augustus. Prijs: f 23,—.

Kinderkamp voor kinderen van 7—14 jaar.

4—11 Augustus, te Ommen.

Prijs: f 23,—.

Aanmelding en Inlichtingen.

Scholierenkampen: W. Geerts, Nieuwe Laan 56, Delft.

Jongerenkamp H.J.G.: Drude Mooyman, Wilgenstr. 118, Haarlem.

Overige kampen: Centraal Bureau H.V., Bleijenburgstr. 1, Utrecht.

BELANGRIJKE LECTUUR

Dr. J. P. van Praag, Modern Humanisme

Een renaissance?

„Dit boek is geboren uit de behoefte aan een verantwoorde levensbeschouwing op niet godsdienstige basis, die zowel fundament voor het persoonlijk leven als richtlijn voor een cultuurscheppende activiteit zou kunnen zijn. Deze levensbeschouwing is het moderne humanisme, waarvan dit boek getuigt.”

251 bladzijden — gebonden, verlaagd in prijs van f 7,50 tot f 3,90

(Voor leden van het Verbond f 2,90).

Wordend humanisme

Een historisch overzicht door Dr. D. Loenen, Dr. O. Noordenbos en Dr. J. P. van Praag. 62 bladzijden . f 1,25

Dr. J. P. van Praag, Een Poging tot Plaatsbepaling

Een nadere uitwerking van een reeds gepubliceerd artikel.

16 bladzijden, gebrocheerd f 0,40

Radiolezingen, gebundeld: Humanistische waarden

Lezingen van: Dr. G. Stuiveling, Mr. H. B. J. Waslander, Dr. J. P. van Praag, Prof. Dr. H. J. Pos, Dr. J. C. Brandt Corstius, Dr. Libbe van der Wal, E. Frater Smid, Prof. Mr. H. R. Hoetink, Prof. Dr. Johannes Tielrooy, Dr. Annie Romein-Verschoor f 0,75

Humanisme en opvoeding

Rapport van een commissie, ingesteld door het Hoofdbestuur. 39 bladzijden f 0,75

Dr. D. Loenen, Uit de Schat van Hellas

(3 lezingen) f 0,30

H. G. Cannegieter, A.B.C. voor Mens en Samenleving

Veertig onderwerpen, 82 bladzijden — gebrocheerd f 0,50

M. G. Warffemius, Denkers en Strijders

Om de eerbiediging van de menselijke persoonlijkheid. 120 bladzijden — met 7 portretten — in linnen band f 2,50

Prof. Mr. H. R. Hoetink, Humanisme en Socialisme

Van dit belangrijke geschrift hebben wij het restant kunnen overnemen, zodat wij het thans in prijs kunnen verlagen van f 1,— tot f 0,50

Ter vereenvoudiging van onze Administratie is het zeer gewenst bestellingen aan het C.B. in de regel contant te voldoen, per giro of postwissel. Postgiro: 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond te Utrecht, Bleyenburgerstraat 1. Bestellingen beneden f 1,— kunnen ook betaald worden door het verschuldigde bedrag, vermeerderd met f 0,02, aan geldige postzegels op de adreszijde van een briefkaart te plakken.

AURORA

Opgericht
1887

SLUIT ALLE SOORTEN

levens
studie
pensioen } verzekeringen

DE BEDRIJFSWINST WORDT VOOR SOCIALE DOELEINDEN BESTEED

Nadere inlichtingen,

N.V. Levensverzekering Mij. „AURORA” Herengracht 62, A'dam-C. Tel. 47006-42878

2 × 1 = 1

TADROS LEGALLI

Chef-Kok; werkt ambulant door het gehele land.

Verzorgt al het culinaire voor U bij elke gelegenheid. Zeer bekwaam vakman.

Tevens bekend amateur Goochelaar en Manipulator. Uitstekende referentieën.

Adres J. G. Kaales, Olympiakade 40¹, Amsterdam-Z.

THUISFRONT HUMANITAS

geeft advies, hulp en bijstand aan militairen, gedemobiliseerden en hun gezinnen.

Centraal Bureau: Hekelveld 16, Amsterdam-C., telefoon: 38583.

Huisvr. in Goois dorp, 33 j., kind. 4 en 5 j., liefh. v. zwerven, fotogr., folklore, z. corr. m. gelijkgest. vrouw. Br. o.l. F.B. Bur. van dit blad.

Contact gez. m. hum. gez. schrijvers-schilders, wier werk t.n.t. miskend wordt. Voor alles artistieke werkers. Geen nonfigurale kunst. Ook geen fin. bijbedoelingen. Doel: vorming actief team. Br. onder letter E.R. bur. van dit blad.

VACANTIE DEN HAAG.

Goed gemeubileerde slaapkamer met str. water voor echtpaar. Goede verbinding met Scheveningen.

Prijs voor één week f 30,—, voor twee weken f 50,—.

Brieven onder letter P.H., Bur. van dit Blad.